

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

Криstopчук Тетяни Євгенівни на дисертаційну роботу

Біляковської Ольги Орестівни «Система забезпечення якості професійної підготовки майбутніх вчителів у Республіці Польща та в Україні»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Пріоритетним завданням професійної підготовки майбутніх вчителів є реалізація політики забезпечення якості освітніх послуг та запровадження системи управління якістю освітньої діяльності. Реалізація Закону України «Про освіту» (2017 р.), Концепції Нової української школи (2016 р.) визначає нові вимоги до підготовки висококваліфікованих вчителів з високим рівнем володіння теорією та практикою проектування, практичного втілення інноваційного навчання як школярів, так і фахівців вищої освіти з певної спеціальності. Якісна професійна підготовка майбутніх вчителів потребує врахування зміни споживача продукції – вчителя нової генерації, зміни освітніх установ (дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти), а також характер цих змін: реформування, модернізацію педагогічної освіти; підвищення конкурентноспроможності на ринку послуг освітніх закладів.

Функціональна спільність національних систем підготовки педагогічних кадрів, незважаючи на певні культурно-історичні відмінності в розвитку України і Польщі, уможлиблює використання європейського досвіду у професійній підготовці майбутніх учителів. Модернізація педагогічної освіти в Україні в контексті намірів щодо входження в європейський освітній простір актуалізує вивчення досвіду тих європейських країн, які досягли певних успіхів в адаптації своїх освітніх систем до сучасної загальноєвропейської моделі, а також успішно використовують нові принципи і методи у системі педагогічної освіти. Враховуючи схожість змін, які сталися в освіті Польщі у процесі реформ та

відбуваються сьогодні у вітчизняній системі вищої педагогічної освіти, досвід їх впровадження може бути цінним для України.

Саме тому дослідження системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх вчителів у Республіці Польща, критичне осмислення накопиченого досвіду в системі вищої педагогічної освіти країни набуває значущості. А відтак – дослідження Біляковської Ольги Орестівни є своєчасним і соціально значимим.

Важливо зазначити, що представлена дисертаційна робота є складовою наукової теми кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка «Науково-педагогічні та організаційно-дидактичні засади професійного розвитку майбутніх фахівців у системі вищої освіти України: історичні ретроспективи, зарубіжний досвід, інноваційні підходи та технології» (державний реєстраційний № 0118U0006070113).

Наукова новизна одержаних результатів, що міститься у вступі до дисертації та в авторефераті, сформульована автором коректно і адекватно. У процесі дослідження Біляковської О.О. вперше досліджено зовнішню та внутрішні системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща; обґрунтовано критерії порівняння систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; здійснено порівняльний аналіз зовнішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; виділено спільне та відмінне для зовнішніх систем забезпечення якості у Республіці Польща та в Україні; здійснено порівняльний аналіз внутрішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; виділено особливості внутрішніх систем забезпечення якості у Республіці Польща; виділено спільне та відмінне для внутрішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; окреслено перспективні напрями впровадження досвіду Республіки Польща щодо забезпечення якості

професійної підготовки майбутніх учителів в Україні на рівні зовнішньої та внутрішніх систем. До наукових результатів роботи віднесено удосконалення змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх учителів з урахуванням польського досвіду з метою забезпечення якості професійної підготовки; програм професійної підготовки вчителів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання необхідного комплексу методів дослідження, відповідною і достатньою джерельною базою, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів. Мета та завдання, об'єкт та предмет дослідження визначені прозоро.

Дисертаційна робота Біляковської Ольги Орестівни містить нові наукові положення, а сформульовані завдання дослідження (вивчити стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практичній діяльності закладів вищої освіти у Республіці Польща та в Україні; проаналізувати сутність понять, що складають науковий тезаурус дослідження і здійснити їх порівняння в українському та польському науковому просторі; розкрити концепцію порівняльного дослідження систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; обґрунтувати критерії порівняння систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; дослідити зовнішню та внутрішню системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Республіки Польща та в Україні; здійснити порівняльний аналіз зовнішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; виконати порівняльний аналіз внутрішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні; визначити перспективні напрями використання досвіду Республіки Польща щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів в Україні) конкретизують шляхи і методи її досягнення.

Визначена дисертанткою мета дослідження (дослідити та порівняти зовнішню та внутрішню системи забезпечення якості професійної підготовки

майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні задля використання перспективного польського досвіду в Україні) узгоджується із назвою дисертації.

Справляє позитивне враження сформована автором джерельна база, яка відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 857 найменувань. Робота над дослідженням спонукала дисертантку звернутися до численних (333) іншомовних джерел та освітніх ресурсів, розміщених на офіційних порталах провідних закладів вищої освіти Республіки Польща, що здійснюють підготовку вчителів, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Значну цінність для дослідників та практиків педагогічної освіти мають додатки, які грамотно оформлені і представлені на сторінках дослідження.

Вивчення рукопису дисертації, автореферату та публікацій Біляковської О.О. дають змогу констатувати про досягнення автором поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи Біляковської О. О. мають практичну значущість, яка полягає в тому, що матеріали дослідження матеріалами дисертаційного дослідження збагачено зміст навчальних модулів дисциплін, а саме: «Педагогіка» (модулі «Загальні основи педагогіки» та «Основи теорії навчання та виховання»), «Педагогіка вищої школи» (модулі «Організація педагогічного процесу у вищій школі»; «Методика викладання у вищій школі»), «Управлінський процес в сучасних закладах освіти» (модуль «Основи організації управлінської діяльності в сфері освіти»), «Педагогіка і психологія вищої школи» (модулі «Вища освіта: ціннісний й організаційно-змістовий вимір»; «Організація навчального процесу у вищій школі»), «Порівняльна педагогіка» (модуль «Системи освіти у різних країнах світу»), «Моніторинг та оцінювання якості освіти» (модуль «Теоретико-методичні основи оцінювання у системі забезпечення якості освіти») для викладачів та студентів педагогічних спеціальностей.

Зазначимо, що основні положення та висновки дослідження можуть використовуватися під час викладання навчальних дисциплін («Педагогіка»,

«Порівняльна педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі» та ін.), у процесі розроблення робочих навчальних програм із педагогічних дисциплін, методичних рекомендацій, підготовки посібників з питань якості освіти та забезпечення якості професійної підготовки майбутніх педагогів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17/17-1050 від 29.05.2020 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (довідка № 08.37-01-796 від 02.06.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 210 від 04.06.2020 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1109 від 09.06.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1383-4 від 04.06.2020 р.).

Оцінка змісту та оформлення дисертації.

Робота має логічну структуру, повністю охоплює головні складові досліджуваної проблеми та послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора.

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, концепцію та методи дослідження, його методологічну й теоретичну основу; представлено джерельну базу; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Технічне оформлення відповідає чинним вимогам, текст роботи завершений, повний зміст становить 557 сторінок, із них – 416 сторінок основного тексту, у тексті вміщено 6 таблиць, 4 рисунки. Доповнюють та конкретизують зміст дисертації 7 додатків.

У першому розділі здобувачкою розглянуто проблему забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у дискурсі системного підходу; представлено концепцію порівняльного дослідження систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів.

Науково цінним, на нашу думку, є те, що дисертанткою у дослідженні проблеми обрано системний підхід, який уможливив усебічно розглянути, дослідити систему забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні, виокремити дві підсистеми – зовнішню і внутрішню щодо забезпечення якості, виявити елементи виокремлених систем, які пов'язанні відповідними функціональними зв'язками, відношеннями, мають свої особливості та безпосередньо впливають на якість результату – якість професійної підготовки вчителя.

Заслуговує схвалення здійснення порівняльного аналізу базових понять дослідження у науковому просторі Республіки Польща та України.

Цілком логічно, що дисертантка досліджує проблему професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні у міждисциплінарному контексті, оскільки потребує інтегрування знань з філософії, економіки, педагогіки, психології та застосування сукупності системного, компетентнісного, діяльнісного, порівняльного наукових підходів, кожен із яких уможливлює дослідження того чи іншого аспекту проблеми та забезпечує цілісність її вивчення.

Важливим, на нашу думку, є виокремлення критеріїв порівняння системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні, зокрема, нормативно-правового, змістово-процесуального, організаційно-специфічного.

У другому розділі здобувачкою розкрито сучасні підходи до розуміння якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща; окреслено теоретичні засади забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіки Польща; проаналізовано сутність і зміст поняття «якість професійної підготовки майбутнього вчителя» в українському освітньому просторі.

Теоретичний аналіз обраної проблеми в українській педагогічній теорії дозволив дисертантці зробити висновок, що професійну підготовку майбутніх учителів у контексті забезпечення її якості досліджено у таких аспектах: становлення та розвиток системи педагогічної освіти; педагогічна підготовка як базова складова професійної підготовки майбутніх учителів; розвиток професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів; впровадження нових педагогічних технологій у процес підготовки педагогів; створення інноваційного середовища, яке розкриває творчий потенціал особистості майбутнього вчителя; роль та значення науково-дослідницької культури майбутнього вчителя; формування методологічної культури, комплексу компетентностей, творчого мислення, культурологічна підготовка вчителя; урізноманітнення форм і методів професійної підготовки; збагачення змісту професійної підготовки електронними засобами й інформаційно-комунікаційними технологіями.

Визначено, що польські науковці розглядають якість підготовки майбутніх учителів з позицій різних парадигм: гуманістичної, біхевіористичної, конструктивістської, критичної емансипації.

У третьому розділі – *«Система забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща»* Ольгою Орестівною схарактеризовано нормативно-правову базу зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів; розглянуто зміст професійної підготовки майбутніх учителів як показник її якості; визначено особливості забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща.

Здобувачкою визначено, що добір форм і методів підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща характеризуються як традиційними підходами до впровадження процесу навчання (лекції, семінарські заняття, практичні заняття, лабораторні, самостійна робота), так і інноваційними (он-лайн навчання, електронне навчання (e-learning), змішане навчання (nauczanie mieszane), дистанційне навчання (nauczanie na odległość), мобільне навчання. Важливо, що дисертантка не залишає поза увагою виокремлення сучасних

методів професійної підготовки майбутніх учителів (метод проблемного викладання, кейс-метод, метод портфоліо, метод інциденту, метод проєктів, ситуаційний метод, метод симуляції та ін.), які спрямовані на забезпечення якості професійної підготовки.

У четвертому розділі – *«Системний підхід до забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів в Україні»* – схарактеризовано нормативно-правову базу зовнішньої та внутрішньої систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів.

Дисертантка зосереджує особливу увагу на змісті професійної підготовки майбутніх учителів як показник якості професійної підготовки. Зміст професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти визначається нормативними, загальнопрофесійними, спеціально-професійними, психолого-педагогічними, вибірковими компонентами. Визначено, що в основі формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів лежить компетентнісний підхід, який визначає результати підготовки як систему набутих компетентностей (загальних, фахових).

Заслуговує на схвалення ретельний аналіз форм і методів забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів. Акцентовано на інноваційних технологіях у підготовці майбутніх учителів, які зорієнтовані на особистість студента, зокрема, діалогічна технологія, навчання у співробітництві, особистісно орієнтована, інтерактивна та ін.

У п'ятому розділі дисертантка здійснює порівняльний аналіз зовнішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні, а також внутрішніх систем забезпечення якості професійної підготовки у Республіці Польща та в Україні.

Вважаємо слушним у порівняльному аналізі виділення спільного та відмінного для зовнішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща та в Україні. Спільне авторка роботи знаходить у нормативно-правовій базі; агенціях, які відповідальні за забезпечення якості вищої освіти, а відмінне – у інституційній акредитації (осена kompleksowa) закладів вищої освіти; наявності та постійному оновленні

документів, що визначають обов'язки і гарантують права вчителя. Важливим є ретельне визначення спільного (зміст, форми, методи підготовки) та відмінного у внутрішніх систем забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Республіки Польща та України (тривалість навчання, окреслення результатів навчання в освітніх програмах, широке використання дистанційної освіти, електронного навчання).

Логічним продовженням дисертаційного дослідження стало визначення перспективних напрямів впровадження польського досвіду в Україні на основі порівняльного аналізу, проведеного у розділі.

Погоджуємось із визначеними перспективними напрямками використання в Україні досвіду Республіки Польща щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів, які узагальнює дисертантка: гармонізація нормативно-правової бази зі забезпечення якості освіти відповідно до вимог європейського освітнього простору; внесення системних законодавчих змін щодо кращої адаптації професійної підготовки майбутніх учителів до нових вимог сучасного національного та європейського ринків праці; розроблення нових освітніх програм професійної підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог нормативно-правових документів, сучасної школи та загальноєвропейських вимог підготовки «вчителя-європейця»; підвищення вимог щодо рівня освіти, професійної кваліфікації та професійної підготовки майбутніх учителів; модернізація форм та методів навчання, запровадження змішаної форми навчання; ширше використання потенціалу інформаційних технологій, електронного навчання; обов'язкове вивчення іноземних мов на рівні B2; розширення програм міжнародної мобільності.

Загальні висновки логічно випливають зі змісту роботи, корелюють із завданнями дослідження, достатньо обґрунтовані та узагальнені.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні теоретичні положення знайшли відображення в публікаціях автора у вітчизняних та зарубіжних виданнях. Без сумніву, внеском дослідниці у теорію і методику професійної освіти є 52 публікації, серед яких: 23 статті у провідних фахових виданнях України, 7 статей у зарубіжних періодичних виданнях, 1

стаття у колективній зарубіжній монографії; 20 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація та автореферат здобувачки відповідають чинним вимогам. Зміст автореферату відображає основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи теоретичне і практичне значення результатів докторської дисертації Біляковської О.О., необхідно зазначити окремі дискусійні положення роботи та побажання щодо майбутніх перспектив її розвитку:

1. Неабиякий науковий інтерес викликає здійснений дисертанткою порівняльний аналіз базових понять дослідження. У параграфі 1.2. автором роботи відповідно до логічних правил розподілу поняття було визначено базові поняття, які формують науковий тезаурус та потребують уточнення. Разом з тим під час порівняльного аналізу базових понять дослідження у науковому просторі Республіки Польща та України дещо недотримано систематичності та послідовності викладу матеріалу. Дисертантка аналізує поняття «освіта» (с. 62-65); «якість», «якість освіти» (с.65-69); «освітні послуги» (с.70-72); «підготовка», «професійна підготовка» (с. 72-73). Проте на с. 74-77 знову розглядає поняття «освіта» та повертається до аналізу понять «якість», «якість освіти» на с. 77-82.

2. У контексті дослідження дисертанткою виокремлено нормативно-правовий критерій, що слугує для порівняння нормативно-правових засад освітньої політики Республіки Польща та України (параграф 1.4.). Визначаючи засади державної політики у галузі освіти, автор звертається до Закону України «Про освіту», зокрема, ст.6 (с.108). Відсутність бібліографічного посилання не дозволяє визначити, закон якого року видання коментує дисертантка: Закон України «Про освіту» (2017), що згадується в авторефераті на с. 1 чи Закон України «Про освіту» (2019), поданий за №182 у списку використаних джерел.

3. На нашу думку, п.4.2. «Зміст професійної підготовки майбутніх учителів як показник якості професійної підготовки» необхідно доповнити аналізом

чинних Стандартів вищої освіти, зокрема, таких як: Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»; Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта; Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт, а також проєкт Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

4. Вважаємо за доцільне доповнити перелік нормативно-правових документів у контексті забезпечення якості освіти на с. 1 автореферату Концепцією Нової української школи (схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року).

5. Особливо важливим у професійній підготовці майбутніх вчителів є змістовий компонент. Своє відображення зміст знаходить в навчальних планах та програмах, в підручниках, які визначають основні вимоги до підготовки майбутніх вчителів. Саме тому, представлення освітніх (освітньо-професійних) програм, навчальних планів, програм навчальних дисциплін, силабусів значно підвищило б практичну цінність додатків.

6. На жаль, текст роботи не позбавлений мовних огріхів: згідно концепції (с.114), отримувати інформацію (с.115), отримання настанови (с.115), акцентують увагу (с.120), проводяться дослідження в цій області (с.227), у процесі аналізу можна прослідкувати (с.226); основні напрямки удосконалення підготовки (с.334) та інші.

Висловлені зауваження і пропозиції не знижують загальної високої оцінки дисертації та не зменшують вагомості внеску О.О. Біляковської у теорію і методику професійної освіти.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи, автореферату, опублікованих наукових праць дисертантки дає підстави вважати, що дисертаційна робота Біляковської Оксани Орестівни є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить нові наукові результати в галузі теорії і методики професійної освіти. За своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю одержаних результатів дисертаційна робота Біляковської О.О. відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., із змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук,

доцент, голова циклової комісії гуманітарних дисциплін

Відокремленого структурного підрозділу

«Рівненський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України» Т.Є.Криstopчук

Підпис доктора педагогічних наук, доцента,

Криstopчук Т.Є. «засвідчую»

Помічник директора з кадрової роботи

І.П.Яткевич

